

NATASHA SOLOMONS

De roman in de viool

Van de schrijfster van
De lijst van meneer Rosenblum

LEESFRAGMENT *DE ROMAN IN DE VIOOL*

Over het boek

Wenen, eind jaren dertig: de nazi's zijn hun jacht op de joden begonnen. Schrijver Julian Landau en zijn muzikale vrouw Anna weten Amerikaanse visa te bemachtigen voor zichzelf en hun oudste dochter. Hun negentienjarige dochter Elise kan als dienstmeisje gaan werken in een landhuis in Engeland. Julian geeft Elise zijn altviool mee, met daarin een kopie van zijn laatste roman. Iedereen hoopt dat het hele gezin binnen enkele maanden in Amerika herenigd zal zijn...

De oorlog is echter ophanden, de wereld verandert en ook Elise moet veranderen. Op Tyneford leert ze dat ze meerdere kanten in zich heeft... en dat je meer dan eens kunt liefhebben.

Over de auteur

Natasha Solomons (1980) woont met haar man in Dorset, op het Engelse platteland. Ze debuteerde met de veelgeprezen roman *De lijst van meneer Rosenblum*, die was gebaseerd op de verhalen van haar grootouders. Deze roman wordt vertaald en de vertaalrechten zijn aan meer dan tien landen verkocht.

De pers over de auteur/het boek

‘Een intens ontroerend en heerlijk romantisch treurlied over een wereld die voorgoed verloren ging.’ – *The Times*

‘Solomons heeft een meeslepend verhaal geschreven (...) een prijzenswaardig boek over volwassen worden, waarin liefde, verdriet en verlangen om voorrang strijden.’ – *TimeOut*

‘Een boeiend, aangrijpend verhaal over hoop, verlies en opnieuw beginnen.’ – *Psychologies*

‘Het heerlijke van dit boek is niet alleen dat het zo boeiend en meeslepend geschreven is, maar ook dat je tijdens het lezen voortdurend nieuwe ontdekkingen doet over Elises leven en het tijdperk waarin dit zich afspeelt. Dankzij de feilloze timing van Solomons voel je vlak voordat er iets gebeurt aan wat haar te wachten staat; dan móét je wel doorlezen: niet zozeer, zoals je zou denken, vanwege de spanning van een nieuwe gebeurtenis, maar om te weten of je het juist hebt aangevoeld.’ – *Times Literary Supplement*

‘Een schitterend, bitterzoet verhaal over aangrijpende periodes van dreigend onheil, vermengd met onweerstaanbaar romantische momenten.’ – *Grazia*

Van dezelfde auteur

De lijst van meneer Rosenblum

De Orlando-nieuwsbrief

Authentiek, inspirerend en betrokken: dat zijn de kernwoorden van Orlando uitgevers. Bij Orlando verschijnen toegankelijke literaire romans, die je leest ter ontspanning, maar waardoor je tegelijkertijd wat leert over de wereld om je heen, over jezelf of over het menselijk gedrag in het algemeen.

Wil je op de hoogte worden gehouden van de romans van Orlando uitgevers? Meld je dan aan voor de nieuwsbrief via onze website www.orlandouitgevers.nl.

© 2011 Natasha Solomons
Nederlandse vertaling © 2011 Orlando uitgevers, Utrecht
Oorspronkelijke titel *The Novel in the Viola*
Vertaald uit het Engels door Elvira Veenings
Oorspronkelijke uitgever Sceptre, een imprint van Hodder &
Stoughton, Londen
Omslagontwerp Studio Jan de Boer
Foto omslag © Trevillion Images/Susan Fox
Foto auteur © David Solomons
Typografie Pre Press Media Groep, Zeist

ISBN paperback 978 90 229 5973 2
ISBN e-book 978 90 449 6026 6
NUR 302

NATASHA SOLOMONS

De roman in de viool

Leesfragment

ORLANDO
uitgevers

HOOFDSTUK I

Algemene beschouwingen over viervoeters

Als ik mijn ogen sluit, zie ik Tyneford House. Voordat ik in slaap val, kijk ik in het donker naar de voorgevel van purbecksteen, glanzend in de latenamiddagloed. Het zonlicht glinstert in de ruiten van de bovenverdieping en de geur van magnolia's en zout hangt zwaar in de lucht. Klimopranken slingeren zich over de overwelfde poort, en op het kalkstenen pannendak pikt een ekster in de korstmossen. Uit een van de imposante schoorstenen kringelt rook en het loof van de nog niet gevelde linden langs de oprijlaan is lentegroen en werpt vlekkerige patronen op het grind. Er woekert nog geen onkruid tussen de lavendel- en tijmborders en het gazon is fluweelzacht gemaaid en in groene strepen gerold. De eeuwenoude tuinmuur vertoont geen kogelgaten en de ramen van de salon staan wijd open, het glas nog niet versplinterd door kanonvuur. Ik zie het huis zoals het toen was, op die eerste middag.

Iedereen bevindt zich net buiten beeld. Ik hoor de glazen rinkelen als het dienblad wordt klaargezet; een drijfschaal met roze camelia's siert de terrastafel. In de baai deinen de vissersboten op de golven, de netten ver uitgeworpen, het water klotsend tegen het hout. We zijn nog niet verbannen. De arbeidershuizen liggen niet in hopen puin en losse kiezels verspreid over het strand en er dringen zich nog geen hazelaars of sleedoorns dwars door de tegelvloeren van de dorpshuizen. We hebben Tyneford nog niet afgestaan aan geweren en tanks, aan vogels en geesten.

Ik merk dat ik tegenwoordig steeds meer vergeet. Tot dusver niets belangrijks. Ik zat net met iemand aan de telefoon en zodra ik de hoorn had neergelegd, was ik vergeten wie het was en wat we hadden

besproken. Ik zal er straks wel weer op komen, als ik in bad lig. Ik ben wel meer dingen vergeten: de namen van de vogels liggen niet meer op het puntje van mijn tong en ik moet tot mijn schande bekennen dat ik niet meer weet waar ik de narcissenbollen voor het komende voorjaar heb geplant. En toch, ook al spoelen de jaren al het andere weg, Tyneford blijft – een herinnering als een glanzende kiezel. Tyneford. Tyneford. Alsof ik terug kan als ik de naam maar vaak genoeg uitspreek. De zomers van toen waren lang, blauw en warm. Ik weet alles nog precies, of dat denk ik althans. Het lijkt zo kort geleden. Ik heb al die momenten zo vaak de revue laten passeren dat de klank van mijn eigen stem overal in doorklinkt. Nu ik ze opschrijf, lijken ze solide en stabiel. Op papier leven we weer, jong en onwetend, en ligt alles nog voor ons.

Toen ik de brief die me naar Tyneford zou brengen ontving, wist ik niets over Engeland, behalve dat ik er niet naartoe wilde. Die ochtend kroop ik op mijn vaste plekje naast het afdruiprek in de keuken, waar Hildegard druk in de weer was met bakmeel. Het zat tot aan haar ellebogen, haar ene wenkbrauw was witbestoven. Ik schoot in de lach en ze mepte naar me met haar theedoek, waardoor het broodkapje uit mijn vingers glipte en op de vloer terecht kwam.

‘Gut. Wat minder brood met boter kan voor jou geen kwaad.’

Ik keek haar boos aan en tikte de kruimels over het linoleum. Leek ik maar wat meer op mijn moeder, op Anna. Ze was van de zorgen nog slanker geworden dan ze al was. Met die enorme ogen in haar bleke gezicht leek ze meer dan ooit op de operaheldinnen die ze speelde. Anna was al een ster voordat ze met mijn vader trouwde... Een donkerogige schoonheid met een stem als kersen met chocola. Zij was je ware; zodra zij haar mond opendeed en begon te zingen, stond de tijd heel even stil en liet haar publiek zich meevoeren op de klanken van haar stem, zich afvragend of ze dit werkelijk hoorden of in een volmaakte droom waren beland. Toen de moeilijkheden voor ons begonnen, stroomden er brieven binnen uit Venetië en Parijs, van tenoren en dirigenten. Er was er zelfs eentje bij van een contrabassist. Ze schreven allemaal hetzelfde: *Lieve Anna,*

verlaat Wenen en kom naar Parijs/Londen/New York, waar ik zal instaan voor je veiligheid... Ze wilde natuurlijk niet weg zonder mijn vader. Zonder mij. Of zonder Margot. Ik zou meteen vertrokken zijn, ik had mijn baljurken ingepakt (als ik die had) en was afgereisd om champagne te drinken aan de Champs-Élysées. Voor mij kwamen er echter geen brieven. Zelfs geen berichtje van een tweede violist. Daarom at ik brood met boter, terwijl Hildegard stukjes elastiek in mijn taillebanden naaide.

‘Kom.’ Hildegard joeg me van het aanrecht en duwde me met zachte hand in de richting van de keukentafel, waar een dik boek lag, bestoven met meel. ‘Je moet oefenen. Wat zullen we maken?’

Anna had het opgepikt in een tweedehandsboekwinkel en het met een trots gezicht aan mij overhandigd. *Household Management*, door mevrouw Beeton; een boek van minstens een kilo zwaar om me te leren hoe ik moest koken en schoonmaken. Dat was het weinig aantrekkelijke lot dat me boven het hoofd hing.

Kauwend op mijn vlecht stak ik mijn vinger tussen de bladzijden, zodat het openviel bij de inhoudsopgave. *Algemene beschouwingen over viervoeters... Namaakschildpadsoep. Palingpastei*. Ik rilde ervan. ‘Deze.’ Ik zette mijn vinger bij een recept halverwege de pagina. ‘Gans. Ik moet weten hoe ik gans klaarmaak. Ik heb gezegd dat ik dat kon.’

Een maand geleden was ik met Anna naar het telegraafkantoor gelopen om een vluchtelingenadvertentie voor de Londense krant de *Times* op te stellen. Ik was schoorvoetend meegegaan en traptte balorig tegen de hopen natte bloesem op de trottoirs.

‘Ik wil niet naar Engeland. Ik wil met jou en papa mee naar Amerika.’

Mijn ouders hoopten naar New York te kunnen vluchten, waar de Metropolitan Opera hen zou helpen met hun visa, op voorwaarde dat Anna zou zingen.

Anna ging sneller lopen. ‘Je komt ook naar Amerika. Maar voorlopig kunnen we geen Amerikaans visum voor je krijgen.’

Ze bleef midden op straat staan en nam mijn gezicht in haar handen. ‘Ik beloof je dat ik zodra ik er ben een advocaat in de arm

neem om jou naar New York te halen, nog voordat ik een voet op de schoenenafdeling van Bergdorf Goodman zet.'

'Voordat je schoenen gaat kijken bij Bergdorf?'

'Dat beloof ik.'

Anna had piepkleine voeten en een enorme hang naar schoenen. Muziek mocht dan haar eerste liefde zijn, maar schoenen waren een goede tweede. In haar kledingkast stonden rijen elegante, hooggehakte schoentjes van roze en grijs lakleer, kalfsleer en suède. Ze stak de draak met zichzelf om mij te sussen.

'Mag ik dan alsjeblieft je advertentie nakijken?' smeekte Anna. Voordat ze mijn vader leerde kennen, had Anna een seizoen in Covent Garden gezongen en haar Engels was vrijwel vlekkeloos.

'Nee.' Ik hield het velletje papier bij haar uit de buurt. 'Als mijn Engels zo slecht is dat ik niets anders kan krijgen dan een baantje in een logement, dan is het mijn eigen schuld.'

Anna probeerde haar lachen in te houden. 'Lieverd, weet je wel wat een logement is?'

Ik had natuurlijk geen flauw idee, maar dat hoefde Anna niet te weten. Ik had visioenen van vluchtelingen zoals ik, die om de beurt flauwvielen op ouderwetse sofa's. Verbolgen over haar plagerijtjes liet ik Anna buiten wachten, terwijl ik mijn telegram verzond:

WEENSE JODIN, 19, zoekt positie als huisbediende. Spreekt vloeibaar Engels. Ik zal uw gans braden. Elise Landau.

Dorotheegasse 30/5, Wenen 4.

Hildegard keek me met een vorsende blik aan. 'Elise Rosa Landau. Ik heb vandaag toevallig geen gans in mijn voorraadkast liggen, dus wees zo vriendelijk om iets anders te uit te zoeken.'

Ik stond op het punt om papegaaienpastei te kiezen, alleen om Hildegard te pesten, toen Julian en Anna de keuken in kwamen. Hij hield een brief in zijn hand. Mijn vader, Julian, was een lange man, een meter drieëntachtig op sokken, met dik zwart haar dat alleen aan de slapen wat grijs vertoonde en ogen zo blauw als de zomerzee. Mijn ouders vormden het bewijs dat mooie mensen niet noodzake-

lijkerwijs ook mooie kinderen krijgen. Mijn moeder, met haar blonde, fragiele schoonheid, en Julian, die zo knap was dat hij altijd zijn draadbril droeg om het effect van die veel te blauwe ogen te temperen (toen ik hem een keertje opzette terwijl hij ging zwemmen, kwam ik erachter dat de glazen amper geslepen waren). Toch was dit echtpaar er op de een of andere manier in geslaagd om mij op de wereld te zetten. De oudtantes hadden jarenlang kirrend uitgeroepen: ‘Wacht maar tot ze tot bloei komt. Als ze twaalf is, lijkt ze sprekend op haar moeder, let op mijn woorden.’ Ik lette goed op, maar ik leek totaal niet op mijn moeder. Ik werd twaalf en daarna dertien. Ze bleven hopen en verlegden de leeftijd naar zestien. Nog geen bloei te zien. Toen ik negentien werd, had zelfs Gabrielle, de meest optimistische van de oudtantes, de hoop opgegeven. Ze kwamen niet verder dan: ‘Ze heeft zo haar eigen charmes. En een hele persoonlijkheid.’ Ze zeiden nooit of het een goede of een slechte persoonlijkheid was.

Anna verschool zich achter Julian en liet knipperend met haar ogen het puntje van haar roze tong over haar onderlip glijden. Ik ging rechtop staan en concentreerde me op de brief in Julians hand.

‘Hij komt uit Engeland,’ zei hij, en hij stak hem me toe.

Ik nam hem aan en opzettelijk traag, in het volle besef dat ze alle drie naar me keken, sneed ik met een botermesje het zegel los. Ik haalde er een crèmekleurig vel postpapier met een watermerk uit, sloeg het open en streek de vouwen glad. Ik las de brief kalm door, met mijn lippen stijf gesloten. De anderen lieten me hooguit een minuut begaan, tot Julian ingreep.

‘Verdorie, Elise. Wat staat erin?’

Ik keek hem dreigend aan. Dat deed ik wel vaker in die periode. Hij negeerde me en ik las hardop:

Geachte Fräulein Landau,

In opdracht van de heer Rivers laat ik u weten dat u welkom bent als dienstbode op Tyneford House. De heer Rivers is bereid om de noodzakelijke documenten met betrekking tot uw visum te ondertekenen, op voorwaarde dat u voor de duur van

minimaal twaalf maanden op Tyneford werkzaam blijft. Wij verzoeken u om ons per omgaande te laten weten of u deze positie aanvaardt. Bij aankomst in Londen kunt u zich vervoegen bij Bureau Mayfair in Audley Street, West 1, waar men de noodzakelijke regelingen zal treffen voor uw verdere reis naar Tyneford.

*Hoogachtend,
Florence Ellsworth
Huishoudster*

Ik liet de brief zakken.

‘Twaalf maanden is toch veel te lang? Ik ben ver voor die tijd in New York, papa.’

Julian en Anna wierpen elkaar een vluchtige blik toe en zij was degene die antwoord gaf.

‘Boontje, lieverd, ik hoop dat je binnen een halfjaar in New York bent. Maar nu moet je voorlopig naar een plek waar het veilig is.’

Julian trok met speelse genegenheid aan mijn vlecht. ‘We kunnen pas naar New York als we zeker weten dat jij in veiligheid bent. Zodra we bij de Metropolitan zijn, laten we je overkomen.’

‘Het is zeker te laat voor me om zanglessen te nemen?’

Anna glimlachte alleen maar. En dus was het echt waar. Ik moest bij hen weg. Tot nu toe was het niet echt geweest. Ik had het telegram opgesteld en zelfs verstuurd, maar het had een spelletje geleken. Ik wist dat het in Wenen niet pluis voor ons was. Ik had verhalen gehoord over oude vrouwtjes die aan hun haren winkels uit waren gesleurd om de stoep te schrobben. Ze hadden Frau Goldschmidt gedwongen om met haar minkstola hondenpoep uit de goot te vegen. Ik had voor luistervink gespeeld toen ze Anna vertelde wat er was gebeurd. Ze had ineengedoken op de bank gezeten, het porseleinen kopje rinkelend tegen het schoteltje, toen ze vertelde wat haar was overkomen: ‘De grap is dat ik die stola nooit mooi heb gevonden. Het was een cadeau van Herman en ik droeg hem alleen maar om hem een plezier te doen. Hij was me veel te warm en de kleur was meer iets voor zijn moeder dan voor mij. Hij leerde het

nooit... Maar om hem nu zo te bederven...' De verkwisting leek haar meer aan te grijpen dan de vernedering. Maar voordat ze wegging, zag ik dat Anna stiekem een mof van poolhaasbont in haar boodschappentas stopte.

Het bewijs van deze moeilijke tijden was ook binnen overal te merken. Er zaten krassen op de vloer in de grote zitkamer, waar Anna's concertvleugel had gestaan. De vleugel was bijna driehonderd mark waard – een geschenk van een van de dirigenten van La Scala. Hij was gearriveerd in de lente voordat Margot en ik geboren waren, maar we wisten allemaal dat Julian het niet prettig vond om het bewijs van deze voormalige geliefde in huis te hebben. Hij was via de ramen van de eetkamer naar binnen getakeld en het glas had eruit gemoeten... Margot en ik hebben het altijd jammer gevonden dat we het spektakel van die vliegende vleugel hadden gemist. Zo nu en dan, tijdens een van de zeldzame ruzies tussen Anna en Julian, mopperde hij: 'Waarom kun je niet gewoon een doos liefdesbrieven of een fotoalbum hebben, net als andere vrouwen? Waarom moet het per se een concertvleugel zijn, verdorie? Het is niet goed dat een man zijn teen stoot aan de passie van zijn rivaal.' Anna was in alles volgzzaam en lief, behalve als het haar muziek betrof. Dan richtte ze zich in haar volle lengte van een meter tweeënvijftig op, sloeg haar armen over elkaar en zei beslist: 'De vleugel blijft. Tenzij je van plan bent om driehonderd mark uit te geven en de eetkamer nogmaals te vernielen.' De vleugel bleef, tot ik op een dag thuiskwam na een zinloze boodschap voor Anna en ontdekte dat hij verdwenen was. De parketvloer zat vol gutsen en vanuit het appartement van de burens klonk het valse gepingel van een talentloze beginner.

Anna had haar dierbare vleugel voor een fractie van de eigenlijke waarde aan een buurvrouw verkocht. 's Avonds rond zes uur hoorden we de onbeholpen klanken van de eindeloze toonladders die het pukkelige zoontje van de buurvrouw moest oefenen. Ik stelde me voor dat de piano eigenlijk een klaagzang wilde aanheffen maar droevig in wanklanken bleef steken, omdat hij zwaar mishandeld werd en heimwee had naar Anna's zachte aanraking. Vroeger ver-

mengde zijn volle, donkere timbre zich met Anna's stem, als room in de koffie. Na de verbanning van de piano vond Anna om zes uur 's avonds altijd een reden om het appartement te verlaten. Ze was vergeten om aardappels te kopen (hoewel de voorraadkast ervan uitpilde), ze moest een brief posten, ze had Frau Finkelstein beloofd om haar likdoorns te verzorgen.

Ondanks de verdwenen piano, de bedorven bontstola, de ontbrekende schilderijen aan de wand, Margots verwijdering van het conservatorium op grond van haar ras en de geleidelijke verdwijning van alle jongere dienstbodes, zodat alleen de oude Hildegard nog over was, had ik tot op dit moment geen ogenblik gedacht dat ik Wenen werkelijk moest verlaten. Ik hield van de stad. Die maakte evengoed deel uit van ons gezin als Anna of de oudtantes Gretta, Gerda en Gabrielle. Het was waar dat er vreemde dingen gebeurden, maar in de negentien jaar van mijn leven was me nog nooit iets ake-ligs overkomen en omdat ik gezegend was met de blik van een rasoptimiste, was ik ervan uitgegaan dat het allemaal goed zou komen. Nu ik in de keuken opkeek naar Julian en zijn verdrietige glimlachje opving, besepte ik voor het eerst van mijn leven dat het niet in orde zou komen, dat het niet allemaal wel zou loslopen. Ik moest Oostenrijk en Anna verlaten, evenals het appartement aan de Dorotheegasse met de hoge schuiframen en uitzicht op de populieren die roze opgloeiden als de zon opkwam, waar de kruideniersjongen elke dinsdag langskwam en *'Eis, Eis!'* riep. Ik moest afscheid nemen van de damasten gordijnen in mijn kamer, die ik altijd openliet om de gele gloed van de straatlantaarns en de dubbele koplampen van de trams beneden in de straat te zien; van de rode tulpen in het park in april, de zwierige witte japonnen op het operabal en het geluid van het applaus wanneer Anna had gezongen en Julian tranen van trots wegpinkte met zijn geborduurde zakdoek; van middernachtelijk roomijs op het balkon in een augustusnacht, en van Margot en mij, zonnebadend op gestreepte ligstoelen in het park, luisterend naar de trompetten uit de muziektent; van Margot die het eten liet verbranden en van Robert die lachend zei dat het niet erg was, zodat we appels aten met gegrilde kaas, en van Anna die me uitlegde

hoe ik zijden kousen moest aantrekken zonder ze kapot te trekken door glacéhandschoenen te dragen en, en...

‘Ga zitten, neem een slokje water.’

Anna zette een glas water voor me neer en Julian schoof een houten stoel onder mijn achterste. Zelfs Hildegard keek bedrukt.

‘Je moet gaan,’ zei Anna.

‘Ik weet het,’ knikte ik en terwijl ik het zei, besepte ik dat er een einde was gekomen aan mijn lange, heerlijke jeugd. Ik staaarde Anna aan met het huiveringwekkende gevoel dat de tijd op en neer bewoog als een wipwap. Ik prentte me elk detail in: het minieme rimpeltje midden in haar voorhoofd dat alleen verscheen als ze zich zorgen maakte, Julian naast haar met zijn hand op haar schouder, de grijze zijde van haar blouse. De blauwe tegels boven het aanrecht. Hildegard die de natte theedoek uitwong.

Die Elise, het meisje dat ik toen was, zou me nu oud vinden, maar ze heeft het mis. Ik ben nog altijd datzelfde meisje. Ik sta nog steeds in de keuken met die brief in mijn hand naar de anderen te kijken... te wachten... in de wetenschap dat alles zou veranderen.

HOOFDSTUK 2

Zingend in bad

Herinneringen houden zich niet aan een tijdlijn. In mijn hoofd vindt alles tegelijkertijd plaats. Anna kust me welterusten en stopt me in in mijn ledikantje, terwijl mijn haar wordt geborsteld voor Margots huwelijk, dat nu wordt ingezegend op het gazon van Tyneford, waar ik blootsvoets overheen loop. Ik ben in Wenen en kijk reikhalzend uit naar hun brieven in Dorset. Het kost moeite om de juiste chronologie te vinden voor deze bladzijden.

In mijn dromen ben ik jong. Het gezicht in de spiegel blijft me verrassen. Ik kijk aandachtig naar het mooie grijze haar, keurig gekapt uiteraard, en de vermoedheid onder mijn ogen die nooit verdwijnt. Ik weet dat het mijn gezicht is en toch ben ik de volgende keer dat ik in de spiegel kijk weer even verbaasd. O ja, denk ik dan, dat ben ik. In die gezegende tijd waarin we nog op de bel-etage woonden, was ik de benjamin van het gezin. Ze verwendeten me allemaal: Margot, Julian en vooral Anna. Ik was hun lievelingetje, hun *Liebling*, en ik werd vertroeteld en aanbeden. Ik bezat geen opmerkelijke talenten zoals zij. Ik kon niet zingen. Ik kon een beetje piano en altviool spelen, maar lang niet zo goed als Margot, die het talent van onze moeder had geërfd. Haar man Robert was verliefd op haar geworden voordat hij ooit een woord met haar had gewisseld, omdat hij haar altviool had horen spelen in Schumanns *Sprookjesschilderijen*. Hij zei dat haar muziek bliksemstormen en wuivende korenvelden in de regen schilderde, en meisjes met zeeblauw haar. Hij zei dat hij voor het eerst van zijn leven met andermans ogen had gekeken. Margot besloot hem even hartstochtelijk lief te hebben als hij haar en ze trouwden binnen zes weken. Het was om onpasselijk

van te worden en ik zou dodelijk jaloers zijn geweest, ware het niet dat Robert geen greintje humor bezat. Hij lachte nooit om mijn grapjes, zelfs niet om dat over de rabbi, de eetkamerstoel en de walnoot, en dus schoot hij jammerlijk tekort. De kans dat een man ooit verliefd op mij zou worden vanwege mijn muzikale talent was uiterst gering, maar ik moest wel met hem kunnen lachen.

Ik speelde met de gedachte om net als Julian schrijver te worden, maar in tegenstelling tot mijn vader had ik nooit iets anders geschreven dan een lijstje jongens die ik leuk vond. Toen ik op een dag zat te kijken hoe Hildegard met haar dikke, rode vingers koolbladeren vulde met gekruid gehakt, besloot ik dat dit een prachtig onderwerp was voor een gedicht. Verder dan die ingeving ben ik echter nooit gekomen. Ik was stevig gebouwd, de anderen waren tener. Ik had dikke enkels, zij hadden slanke botten en hoge jukbeenderen, en de enige schoonheid die ik had geërfd was Julians zwarte haar, dat in een dikke vlecht helemaal tot op mijn billen hing. Maar toch hielden ze van me. Anna zag mijn kinderlijke gedrag door de vingers en ik mocht makkend naar mijn kamer vluchten en huilen bij sprookjes waar ik veel te oud voor was. Mijn eeuwigdurende jeugd hield Anna jong. Met een kindvrouwje als ik hoefde ze niet toe te geven dat ze al vijfenveertig was, zelfs niet aan zichzelf.

Dat veranderde allemaal door de brief. Ik zou moederziel alleen de wereld in trekken en ik moest eindelijk volwassen worden. De anderen behandelden me niet anders dan daarvoor, maar het ging wat stroef, alsof ze wisten dat ik ziek was en vooral niets wilden laten merken. Anna glimlachte net als anders welwillend om mijn nukken, stopte me de dikste plak cake toe en vulde mijn bad met haar lekkerste lavendelbadzout. Margot zocht ruzie en leende boeken zonder het te vragen, maar ik wist dat het maar voor de show was. Het ruziemaken ging niet van harte en ze pikte boeken waarvan ze wist dat ik ze al gelezen had. Alleen Hildegard gedroeg zich anders. Ze mopperde niet meer op me en uitgerend nu het dringender was dan ooit, viel ze me niet meer lastig met mevrouw Beeton. Ze noemde me Fräulein Elise, terwijl ik sinds ik twee was altijd gewoon Elise was geweest of 'doorn in mijn oog'. Haar beleefdheid kwam heus niet

door een nieuwe waardigheid die ik plotseling ontwikkeld zou hebben. Het was medelijden. Ik vermoedde dat Hildegard me die laatste weken met alle egards voor mijn rang en status wilde behandelen, wetende dat de vernedering de komende maanden hard aan zou komen, maar ik had liever gewild dat ze me Elise noemde, me oorvijgen gaf en dreigde om extra zout over mijn eten te strooien. Ik liet koekkruiden achter op mijn nachtkastje om het ‘niet eten in de slaapkamer’-beleid met voeten te treden, maar ze zei niets, maakte een knicks (waar ik de kriebels van kreeg) en trok zich met een gekwetst gezicht terug in de keuken.

De dagen verstreken. Ik voelde ze steeds sneller voorbijgaan, als de bontgekleurde paarden in een draaimolen. Ik dwong de tijd om langzamer te gaan, concentreerde me op het tikken van de klok in de hal en probeerde uit alle macht om de stiltes tussen de meedogenloze schokjes van de kleine wijzer te rekken. Dat werkte natuurlijk niet. Mijn visum kwam met de post. De klok tikte door. Ik moest met Anna mee om mijn paspoort op te halen. *Tik*. Julian begaf zich naar een ander kantoor om mijn vertrekpremie te betalen en verdween daarna zonder een woord, maar mét de karaf bordeaux naar zijn werkkamer. *Tik*. Ik rolde mijn zijden kousen op en pakte mijn reiskoffers, en Hildegard stikte verborgen zakjes in al mijn japonnen om verboden kostbaarheden in te stoppen en ze naaide gouden kettingen in alle zomen. Anna en Margot gingen met me mee om afscheid te nemen van de tantes; we kregen honingkoekjes bij de koffie en zeiden tot-heel-gauw-als-alles-voorbij-is-wanneer-dat-dan-ook-is. *Tik*. Ik probeerde om 's nachts wakker te blijven, zodat het langer duurde voordat het ochtend werd en ik meer kostbare momenten zou hebben in Wenen. Ik viel in slaap. *Tik, tik, tik* en weer een dag voorbij. Ik haalde de foto's van de wand in mijn slaapkamer, stak een mes onder de passe-partout en verborg de print van het Belvedere Paleis, de gesigneerde programmaboekjes van het operabal en mijn foto's van Margots bruiloft in het kofferdeksel: ik in mijn mousseline japon met bladborduur, Julian in rokkostuum en Anna in een vormeloze zwarte japon om de bruid niet de loef af te steken en waarin ze toch de mooiste was van ons allemaal. *Tik*.

Mijn koffers stonden klaar. *Tik. Tik.* Mijn laatste avond in Wenen. De klok in de hal sloeg zes: het was tijd om ons te kleden voor het feest.

Ik ging niet direct naar mijn eigen kamer, maar glipte Julians werkkamer in. Hij zat achter zijn bureau ijverig te schrijven, met zijn pen stevig in zijn linkerhand. Ik wist niet wat hij schreef; niemand in Oostenrijk wilde zijn boeken nog uitgeven. Ik vroeg me af of hij zijn volgende boek in het Engels zou schrijven.

‘Papa?’

‘Ja, Boontje.’

‘Belooft je me dat je me laat overkomen zodra jullie er zijn?’

Julian legde zijn pen neer en schoof zijn stoel naar achteren. Hij trok me op schoot alsof ik negen was in plaats van negentien, drukte me stevig tegen zich aan en stak zijn neus in mijn haren. Ik rook zijn lekkere scheerzeep en de sigarenrook die altijd aan zijn huid kleefde. Met mijn kin op zijn schouder zag ik dat de karaf bordeaux op zijn bureau alweer leeg was.

‘Ik zal je nooit vergeten, Boontje,’ zei hij met omfloerste stem vanuit mijn verwarde haar. Hij omhelsde me zo stevig dat mijn ribben ervan kraakten en liet me toen met een lichte zucht los. ‘Je moet iets voor me doen, lieverd.’

Ik liet me van zijn knieën glijden en volgde hem met mijn ogen naar een hoek van de kamer, waar een altvioolkoffer tegen de wand geleund stond. Hij pakte hem op, zette hem op zijn bureau en opende hem met een klik.

‘Ken je deze altviool nog?’

‘Ja, natuurlijk.’

Ik had mijn eerste muzieklessen gekregen op deze rozenhouten altviool en leerde erop spelen nog voordat Margot het kon. Zij kreeg les op de concertvleugel in de salon, terwijl ik in deze kamer stond (als beloning, in de hoop dat ik vaker zou oefenen) en de altviool liet piepen en krassen. Ik vond het best leuk om te doen, totdat Margot op een dag Julians werkkamer in sloop en hem oppakte. Ze zette de strijkstok op de snaren en bracht hem trillend tot leven. Het rozenhout zong voor de eerste maal, de muziek kabbelde even soepel van

de snaren als de wind over de Donau strijkt. We kwamen allemaal luisteren, want de klanken van de altviool lokten ons naar binnen als het lied van een sirene. Anna klemde zich met vochtig glanzende ogen aan Julians arm vast, Hildegard bette haar ogen met haar stofdoek en ik stond achter de deur, vol ontzag voor mijn zus en zo ja-loers dat ik er misselijk van werd. Binnen een maand waren de beste muzikleraren in Wenen opgetrommeld om mijn zus les te geven. Ik heb nooit meer gespeeld.

‘Ik wil dat je hem meeneemt naar Engeland,’ zei Julian.

‘Maar ik speel allang niet meer. En bovendien is hij van Margot.’

Julian schudde zijn hoofd. ‘Margot heeft dit oude instrument in geen jaren gebruikt. Bovendien kan er niet meer op gespeeld worden.’ Hij glimlachte naar me. ‘Probeer het maar.’

Ik stond op het punt om te weigeren, maar er lag zo’n vreemde uitdrukking op zijn gezicht dat ik het instrument van hem aannam. Het voelde zwaar aan, met een eigenaardig gewicht in de klankkast. Met mijn ogen op mijn vader gericht legde ik hem onder mijn kin, pakte de strijkstok op en liet hem langzaam over de snaren glijden. De klank was dof en omfloerst, alsof er een demper op de kam was gezet. Ik liet de altviool zakken en staarde Julian aan; er speelde een glimlach rond zijn lippen.

‘Wat zit erin, papa?’

‘Een roman. Beter gezegd: mijn roman.’

Ik gluurde door de f-vormige klankgaten in de kast van het instrument en besepte dat het volgepropt zat met geel doorslagpapier.

‘Hoe heb je al die bladzijden erin gekregen?’

Julians glimlach werd breder. ‘Ik ben ermee naar een snarenmaker gegaan. Hij heeft het bovenblad los gestoomd, ik heb de roman erin gestopt en toen heeft hij het weer vastgelijmd.’

Hij klonk trots, blij dat hij zijn geheim kon delen, totdat zijn gezicht weer betrok.

‘Ik wil dat je hem meeneemt naar Engeland, voor de zekerheid.’

Julian schreef altijd in duplicaat, in zijn priegelhandschrift, op dubbel papier met carbon ertussen, zodat er op de onderste bladzijden een schaduwroman verscheen. De bovenste laag, wit papier

voorzien van een watermerk, werd naar de uitgever gestuurd, terwijl de carbonversie op geel doorslagpapier in zijn bureaulade werd gesloten. Julian was doodsbang dat zijn werk verloren zou gaan en het mahoniehouten bureau bevatte een schat aan woorden. Dit was de eerste kopie die zijn werkkamer zou verlaten.

‘Ik neem het manuscript mee naar New York, maar ik wil graag dat jij de kopie in Engeland bewaart. Voor het geval dat.’

‘Goed. Maar zodra ik in New York ben, krijg je het terug en dan kun je het weer in je bureau stoppen.’

De klok in de hal sloeg het halve uur.

‘Je moet je gaan kleden, kleintje,’ zei Julian, en hij drukte een kus op mijn voorhoofd. ‘De gasten komen zo.’

Het was de eerste avond van het Joodse paasfeest en Anna had bepaald dat het gevierd moest worden met een echt feest, net als vroeger met champagne en dans. Het was streng verboden om te huilen. Margot kwam al vroeg naar ons toe om zich te verkleden en we zaten in onze ochtendjassen in Anna’s ruime badkamer, met warme gezichten van de stoom. Anna vulde de kuip met rozenblaadjes en zette de kaarsenstandaards uit de eetkamer naast de spiegel van de wastafel, net als op de avond van het operabal. Ze lag met opgestoken haren loom in de badkuip en haar vingers tekenden patronen in het water. ‘Bel even, Margot. Vraag of Hilde een fles Laurent-Perrier wil brengen met drie glazen.’

Margot deed wat haar werd gevraagd en even later zaten we aan de champagne en deden we alle drie voor de anderen alsof we vrolijk waren. Ik nam een slokje en voelde de tranen branden in mijn keel. Niet huilen, zei ik tegen mezelf, en ik drong de tranen terug, waardoor ik me verslikte in de belletjes.

‘Rustig aan,’ zei Anna giechelend. Haar stem klonk hoog van valse vrolijkheid.

Ik vroeg me af hoeveel flessen wijn of champagne we nog hadden. Ik wist dat Julian de beste wijnen had verkocht. Aangezien alle dure en waardevolle spullen vroeg of laat toch geconfisqueerd werden, konden we ze beter verkopen. Margot wuifde zich koelte toe

met een tijdschrift, wierp het opzij, liep naar het raam en zette het open om de frisse avondlucht binnen te laten. Ik keek naar het waperende kanten gordijn en zag de damp naar buiten wasemen.

‘Kom, vertel eens iets over het instituut in Californië,’ zei Anna, terwijl ze achteroverleunde en haar ogen sloot.

Margot liet zich in een rotan schommelstoel zakken en maakte haar ochtendjas los, waaronder ze een witkanten korset droeg met een bijpassende slip. Ik vroeg me afgunstig af wat Robert wel van zulke opwindende lingerie zou vinden. Niemand had ooit de minste belangstelling getoond om mij in mijn ondergoed te zien. Robert kon er heel knap uitzien in het juiste licht, hoewel hij altijd iets te enthousiast werd als hij over zijn sterrenprojecten aan de universiteit begon. Ik had hem ooit diep beledigd toen ik hem op een feestje voorstelde als ‘mijn zwager de astroloog’ in plaats van ‘de astronoom’. Hij had me minachtend aangekeken en boos gevraagd: ‘Heb ik soms een blauwe hoofddoek om en draag ik grote gouden oorringen? Vraag ik je ooit om mijn hand met zilverstukken te vullen om je wijs te maken dat er met Venus in retrograde een knappe vreemdeling voor je in het verschiet ligt?’ ‘Nee, was het maar waar,’ flapte ik er toen uit. Dat heeft hij me nooit vergeven, wat jammer was, want voor die tijd mocht ik weleens een trekje nemen van zijn sigaar. ‘De universiteit van Berkeley heeft een goede naam,’ vertelde Margot. ‘Ze zeggen allemaal aardige dingen over Robert. Dat ze zo blij zijn dat hij hun team komt versterken en zo.’

‘En jij? Blijf je wel spelen?’

Margot en Anna waren uit hetzelfde hout gesneden; zonder muziek voelden ze zich als gekooide vogels. Margot stak een sigaret op en ik zag haar hand heel licht trillen.

‘Ik ga op zoek naar een kwartet.’

‘*Gut, gut,*’ knikte Anna tevreden.

Ik nam nog een slokje champagne en liet mijn ogen over mijn moeder en mijn zus glijden. Ze zouden vrienden maken waar ze ook terechtwamen. In welke stad ter wereld ze ook belandden, ze zouden op zoek gaan naar de dichtstbijzijnde groep musici en zo lang de sonate, de symfonie of het menuet duurde, voelden zij zich thuis.

Ik keek naar mijn zus met haar lange benen en het goudblonde haar, net als dat van Anna, dat in vochtige krullen over haar naakte schouders viel. Ze hing met haar losjes omgeslagen ochtendjas loom in de rotan stoel, nipte aan haar champagne en trok met bestudeerde lichtzinnigheid aan haar sigaret. Er lag een waas van zweetdruppeltjes op haar huid en ze glimlachte naar me met dromerige ogen.

‘Hier, Elsie, neem een trekje.’ Ze liet de sigaret tussen twee vingers bungelen en bood hem me aan.

Ik duwde haar hand hardhandig weg. ‘Noem me niet zo.’

Ik had er een hekel aan om Elsie genoemd te worden. Dat was een oudevrouwennaam. Margot lachte, een vol en parelend geluid, en op dat moment had ik ook een hekel aan haar en was ik blij dat ik heel, heel ver weg ging. Het kon me niets schelen als ik haar nooit meer zou zien. Ik kreeg het benauwd van de damp en ging bij het raam staan. Ondanks de hitte trok ik mijn ochtendjas dicht om me heen, want ik was niet van plan om hem in hun bijzijn uit te trekken en hun mijn grote witte onderbroek, mijn schoolmeisjes-bh en het rolletje babyvet rond mijn middel te laten zien.

Anna voelde de ruzie tussen Margot en mij opkomen en deed het enige wat hielp om daar een stokje voor te steken: ze begon te zingen. Later die avond trad Anna op voor alle gasten en liet ze de granaten in haar halssnoer trillen als druppels bloed, maar het is dit moment dat ik me herinner. Als ik aan Anna denk, zie ik haar naakt in bad liggen, zingend. Het geluid vulde de kleine ruimte, zwaarder dan de damp, en het badwater begon te vibreren. Ik voelde haar stem meer dan dat ik hem hoorde. Anna’s volle mezzoklanken drongen tot diep in mijn binnenste door. In plaats van een aria zong ze de melodie van *Für Elise*, een lied zonder woorden, een lied voor mij.

Ik leunde tegen het raamkozijn en voelde de koele lucht aan mijn rug, terwijl de klanken als regendruppels langs mijn huid gleden. Margots glas zakte ongemerkt naar de grond en de champagne sijpelde over de vloer. De deur stond op een kier en Julian stond stilletjes naar ons drietjes te kijken en luisterde mee. Hij hield zich niet aan Anna’s regel voor die avond. Hij huilde.